

Látható történelem

A fénykép. A tárgyi világ sokféleképpen bemutatható. Leírható a szó segítségével, nyelvi eszközökkel, lerajzolható, megfesthető, anyagba (szoborba) önthető. Még számos megjelenítési mód és azok kombinációja ismeretes, de az egyik legfontosabb talán e tekintetben is az emberi személyiség, amely a tárgyi világot egyrészt a maga konkrétságában fogja fel, másrészt pedig annak összefüggéseit az elvonatkoztatás révén tárja fel, értelmezi. Képes összekapcsolni egymástól időben és térben távoli jelenségeket, illetve azokhoz saját vagy sajátos hangulatokat, akár zenei ízeket, színeket is kapcsolni. A tárgyiasság képes megszólalni zenei hatásra, gondolatokat ébreszteni, kelteni, azokat identifikálni, gazdagítani, szétnyitni.

Mindezek és még számos más megjelenítési mód közül kiemelkedik *a fénykép*, amely mint a magyar szó egyértelműsíti, a fény segítségével a tárgyi, esetleg az egyéb mozzanatokat is életre keltő tárgy, objektum. Kezdetben vala a fekete – fehér, majd következett a színes, anélkül, hogy az eredetit fölöslegessé tette volna. A fény művészeti szempontból egészen különleges, sok funkció megtestesítésére alkalmas jelenség, ugyanis láthatóvá tesz tárgyakat, folyamatokat, felhívja a látóember figyelmét evidens és rejtettebb, illetve rejtett sajátosságokra. Az emberi szem akaratlanul a fény felé fordítja a személyiséget, és nyomban arra készítetik, hogy kutassa a fénnel jelölt, azzal láthatóvá tett valóság-részletet, és nyomban arra készíti, hogy kutassa a fénnel jelölt, azzal láthatóvá tett valóság-részletet, mozzanatot. Egy-egy festmény világa egészen különös lehet, olykor annak legfőbb hordozója, kifejezési lehetősége. A homály mindennek természetes változata, hiszen rejtési képessége feloldja a konkretizáció kényszerét, kötelezettségét, és hangulatilag „elszabadítja” a nézői fantáziát. De ilyen lehet természetesen a *fénykép* is, egyszeri és megismételhetetlen. Azaz a fénykép megállítja az időt, s figyelmezteti az alkotó látást és láttatási módjára.

A fotóalbum pedig fényképek szerkesztett rendje, sora, amely valamely témával kapcsolatban a legkülönbözőbb alkotásokat állít a néző olvasó elé, hogy a valóság egy részletét, szeletét bemutassa, érzékelhetővé tegye úgy, hogy a többszöri szemügyre vétel révén sajátos hangulatvilágba vezesse, azzal szembesítse birtoklóját.

A JÁSZSÁG című alkotás valóban alkalmas arra, hogy a szemlélőt a legtávolabbi múltból a jelenbe, a jelenig vezesse, sőt egy kissé talán a jövő felé vezető utat is felvillantsa. Alkalmas minderre. Mindenekelőtt és legegyszerűbben azért, mert *szép könyv*. Ha kézbe vesszük,

valami oldott, különös hangulat lesz úrrá rajtunk, hiszen a borítóján egy redemptus ház jelenik meg szingazdagon, az egészen halványtól a markánsabbig, a formák hasonlóképp gazdag változatosságban, érdekes, sőt izgalmas „átláthatósággal” s mégis nyugodt biztonsággal, stabilitást sugallva, keltve a nézőben. A hátlapon látható a képanyag *három* legfontosabb eleme: a *jászsági táj* a magányos fától az ég felé nyitva, a távolban ligetes táj sejlik föl, közepén emberi kéz alkotásai, *művészi produktumok fénygazdag ábrázolata*; a két puttószerű alak között címer, szőlőfürt, Lehel kürt, jász vitéz, az árny aláhúzza a fényt, mélységet adván a fényképének. S végül izgalmasan szerkesztett *életkép* (gumikerekes lovas kocsis szalmabálával, emberalakkal, majd az előtérben egy férfi vendégoldallal a vállán, s az egészet ugyancsak táj fonja át), amely igazán élővé teszi mindezt, ami ezen a lapon látható. A rövid szöveg is nagyon beszédes: ...” A német szöveg majdnem meggyőzőbb: Für uns Jazygen bedeutet der Landstrich Jászság den Ort, wohin unsere Wurzeln hinabreichen” (gyökereink lenyúlnak)

Ha pedig kinyitjuk a könyvet, a Lehel kürt motívumait vehetjük szemügyre saját színvilágának alkalmazásával, hogy az önazonosság legtisztább jelképe foghassa át a teljes és igen jelentős számú képanyagot. És még egyszer feltűnik a részint mondavilágba vesző emléktárgyunk a teli kultúra nyomaival együtt, majd pedig az Árpád – kori templom múltat idéző markáns képei és képelemei tűnnek fel: az első kép úgy, hogy szinte kézbe is vehetnénk, talán meg is símogathatnánk mint nagyon régi, de most érkezett jövevényt, aki a messze távoli időket idéz azoknak minden erejével, stabilitásával, bizonyosságával és szépségével. És ráköszön a ma temploma szép formájával és a Jászságban oly gyakori Krisztus – kereszttel. (A feszület vagy kereszt a Jászságban „beszédesen” van jelen. Nem csupán a tiszteletadás kiváltója, hanem a települések határvonalának egy-egy pontját is jelölik). Megrendítően szép a *jászszentandrászi templomot* és annak Aba Novák – freskóit bemutató két oldal is (24 – 25). A templom elegánsan karcsú tornya, épülete szinte tökéletes ellentéte annak a feszült, de tiszteletet parancsoló két freskónak, amelyet tapinthatóvá tett a művész alkotóereje. A szenvedő és a megdicsőült arcok egysége és ellentéte a múlt század harmincas éveinek embersorsát mutatja be az egyik legmagyarabb templom falán. (Nem csoda, hogy a kortársak jelentékeny része riadtan és visszautasítóan fogadta. A nagyapám többé nem volt hajlandó bemenni a számára korábban kedves templomba, de a sok per őrzi a freskók nem szokásos, akkor teljesen újszerű jellegét). Ugyancsak igazán szép és örömteli a *jászberényi-főtemplom* 112 – 113. Lapon szemléltető fényteli bemutatása is. Szemléltethetjük az egészet az egyik lapon, majd ugyanazon a templom bejáratát, fölötte pedig egy felnagyított alakot. Ez szemmel aligha érzékelhetnénk, hiszen távol van, és kicsi ahhoz, hogy részleteiben

is érzékelhetnénk. Ugyanezzel a megoldással találkozunk a 113. Lapon. Itt a főtemplom toronyóráját érezzük magunkhoz egészen közel, s így lehet érzékeltetni annak részleteit, időteret megtestesítő jellegét. A művész az egész és a rész bemutatásával teszi számunkra egyértelművé kicsinységünket, életünk mulandó, de nem tartalmatlan, hanem annak lehetően tartalmas voltát is. Egy kicsit beleláthatunk a nagy volumenbe, és egy pillanatra érzékelhetjük annak bennünk is élő voltát. Ennek következtében leszünk képesek a távolit magunknak érezni, mert feltűnnek olyan díszítmények, elemek, amelyek „lentől” nem vagy aligha érzékelhetőek.

Külön öröm, hogy nagyon szép felvételek örökítik meg a nagyon egyedi kőképeket, Jászberény és Jászság egyik jellegzetességét. (A hajdan a település szélét jelölő pieták „beköltöztek” a városba, s így váltak annak jellegzetes elemeivé.)

A szerkesztés sokféleségének bizonyossága a Jászság egyetlen kéttornyú templomát ábrázoló két oldal (50 – 51). A baloldalon a templom tájajelleggel érintkező képe. Méreténél fogva is tiszteletet parancsol. A jobb oldal képileg is többelmeű. Egyrészt a főbejárat jelenik meg a szemlélő számára a homlokzati felirattal, majd egy szobor „életre keltésének” vagyunk szemtanúi. Másrészt még egyszer szemügyre vehetjük az épületegységet, de jóval kisebb méretben, mint az előző lapon. Kisebb a templomkép, mert „ráúsztatnak” egy jegyespárt, amint éppen közelít a templom felé, hogy összetartozásukat szentesítsék. (Az Isten háza és az emberi élet fennkölt pillanata jelenik megváltoztathatatlan egységben. A jászok vallásossága közismert).

A jásziványi templom (99.) szerényen húzódik meg a templomkert fái mögött. Előtte egy Mária – ábrázolat. A hetvenéves épület az itt lakók kitarásának, hitéleti törekvéseinek is szimbóluma, de a foszl emlékezet megtestesülése is. Idéz emlékeket, akarásokat, első áldozási emlékeket, a felcsendült latin nyelvű miseszövegeket, körmeneteket, litániákat stb. (Alkalmas az emlékidézés az egykor voltak, de már rég eltávozottak megidézésére is. A mise előtti beszélgetéseket hallgatva, nagyon sok emberi sorssal összefüggő esemény megértéséhez jutottunk, hiszen csak a legidősebb és legtekintélyesebb emberek szólaltak meg, mindig illőformában. A kocsin érkező pap is itt váltott néhány szót, s csak azután kezdődött a mise).

Hasonló fényképszerű megoldást vehetünk szemügyre a 122. Lapon: az egyik jászberényi épület (a városháza), valamint egy utcarészlet „rejtőzik” a fák és egyéb objektumok mögé, valamelyes sejtelmességét kölcsönözve az ábrázolt épületnek, épületsornak. Az emberi képzelettel való játék azonban hasonló, de lényegesen intenzívebb módon folytatódik a 14 – 15. Lapon, ahol háttér-felvétel hitelesíti a szép nyomdatechnikával szentesített szöveget. A 32 – 33. Lapon még áttetszőbbé, még sejtelmesebbé válik a téma, de a következő lapokon „éles”-

ben láthatunk megközelítően azonos ábrázolást. (Vö. 60 – 63.) Egyébként csodásnál csodásabb tájmegjelentésnek vagyunk szemtanúi, ha kézbe vesszük az albumot. A felvételek szemlélése közben beleláthatunk a jászsági táj titkaiba, hiszen olyan mozzanatoknak, színekombinációknak is szemtanúi vagyunk, amelyeket csak ihletett pillanatainkban élhetünk meg benne.

Az *ember* is gazdagon ábrázoltatik. Egyrészt életképszerű jelentek jelennek meg a szemlélő előtt (54-55., 81-83., 94-95., 117., 124-5., 100-101. Stb.) a táj embereinek jellemzéséül.

Remek ötlet a minden lappáron feltűnő Vendel – szobor, amely mintegy emblémaként érzékelteti az olvasóval, szemlélővel, hogy a Jászságban ennek a szentnek különös jelentőséget tulajdonítottak, tulajdonítanak. (Vö. Juhászok keresztje!)

Biztosan mindannyiunknak lehetne vagy lenne ajánlata az album készítői számára a tekintetben, hogy mit lehetett volna még a művészet erejével megörökíteni. Igaza van ugyanis az Előszót író Csányi Sándornak: „...ez a jász képes krónika”. (5.) Ezért lehet sajnálni, hogy a középiskolák nem jelentek meg a képanyagban (Jászapáti anyagában benne van ugyan a volt polgári leányiskola épülete, de az olvasó a szöveg alapján nem tájékozódhat erről a tényről.) Nem kapott helyet a Jászság első gimnáziumának otthon adó Jászapáti új gimnáziuma sem. Ugyancsak kimaradt, minden bizonnyal művészi meg gondolásból az egyetlen jászsági felsőoktatási intézmény is. Szívesen elnézegettem volna egy Klebelsberg iskolát is, hiszen akár építészetileg is tanulós lehetett volna (Jászfákóhalma, Kapitányrét).

Szerencsénkre olyan sok szép fotó szemügyre vételét tették lehetővé számunkra a szerzők, elsősorban Korniss Péter Kossuth-díjas fotóművész, hogy akár – bár képzeletben – pótolni tudjuk a vélt vagy valóságos hiányt.

Ajándék. Nagyon nagy és szép ajándék ez a fotóalbum. Módot nyújt arra, hogy valamennyi szemlélőt még közelebb kerülhessen szűkebb pátriájához, illetve arra, hogy az irántunk érdeklődők pontosabb, élménykeltő információk birtokába juthassanak.

Köszönet érte mindazoknak, akik kigondolták, mindazoknak, akik fáradoztak a könyvészetileg is mindenképpen jelentős alkotás létrejöttén.

(Korniss Péter: Jászság. Tájak, korok, emberek. Land and people. Landschaft und Leute. Magyar Könyvklub, A Jászságért Alapítvány, Budapest, 2001. 136 p.)

Farkas Ferenc